

רב ארי קילסון: מראי מקומות- נדרים דף ל"ג

- (א) **שלא ילעוס חטין ויתן על מכתו- ע' בהגהות רעק"א לשו"ע (י"ד רכ"א, א')** שהביא מש"כ המג"א (תס"ו) דללעוס חטים וליתן ע"ג מכתו הוי שלא כדרך הנאתו, והק' דהמג"א עצמו (שפ"ו, י') כ' דמסתמא אין דעת הנודר אלא על דרך הנאתו, וא"כ לדעתו למה כאן אמרי' דללעוס חטים אסור. וע' בשיעורי ר' שמואל (קמ"א) שתי' דכיון דבסוגיין הרי לא אסר על עצמו הנאת נכסי חבירו, אלא הנאת חבירו, אז אין שייך בזה שלא כדרך הנאתו, דבשלמא אם אסור החפץ, אז שפיר י"ל דמה שאסור הוא הנאה מחפץ זה כדרך הנאתו, ושלא כדרך הנאתו לא. אבל אם האיסור הוא ליהנות מאדם זה, בזה הוי תמיד נחשב דרך הנאתו, ולא אכפ"ל מה דעצם ההשתמשות בחטיו ה' שלא כדרך הנאתו, דהאיסור ליהנות מאדם הוא ליהנות ממנו, וכאן הרי הוא נהנה ממנו. וע' בשלמי נדרים (לקמן לה). שהביא מהיד שאל שתי' דמה דאמרי' דלעיסת חטין הוי שלא כדרך, היינו היכא שיש איסור אכילה, אז הוי לעיסת חטין שלא כדרך אכילה. אבל בנוגע להנאה, בזה שפיר הוי לעיסת חטין והנחתו על מכתו דרך הנאתו, דהא רפואה היא למכה, והנאה גמורה היא. ואצלנו הביא השלמי נדרים מהרי"ט אלגזי בספר תוס' דרבנן דכ' להוכיח דלשון הנאת מאכלך עלי היינו שאסר על עצמו הנאה ממה שיאכל חבירו, וכיון דסתם מאכל אחר לעיסה לא חזי לכלום, ע"כ כוונתו היתה דוקא לאסור בכה"ג, לעיסת חטים להניח על מכתו, וא"כ, אפי' אם לא הוי כדרך הנאתו, כיון דהוי כאילו מפרש אופן הנאה זו, ודאי אסור. וגם בשיעורי ר' שמואל (קמ"ד) הביא דבריו, והוסיף דלא מיבעיא לשי' הר"ן לעיל, דיכול לאסור על עצמו צרור לזריקה וכדו', דאינו צריך להיות דבר של הנאה דוקא, פשוט דכאן יכול לאסור על עצמו הנאה דשלא כדרכו. אבל אפי' להחולקים שם, אולי י"ל דזהו רק דס"ל דצריך לאסור איזה הנאה, ואפי' אם אותה הנאה הוא שלא כדרך הנאתו, סכ"ס הרי הנאה הוא, ויכול לאוסרו.
- (ב) **א"ר פפא, שק להביא פירות, וכי- העיר המרומי שדה, לפי מש"כ הר"ן על המשנה, דמה דנקט נפה וכברה, לרבותא נקטי', דס"ד דלאו הנאה המביאה לידי מאכל הוא, א"כ ק', ליתני רבותא טפי, דהיינו הא דר' פפא. ותי' דצ"ל דאע"ג דר"פ בעי לאשמעינן בהני דאינם באים למיתקני האוכל דמיקרי ג"כ הנאת מאכל, מ"מ אי תני הכי, ה"א דוקא הני, שהמאכל כבר מתוקן כל צרכו, ואי"צ אלא להביאו, משא"כ נפה וכברה, שאינן אלא לתקן שעדיין רחוק מעצם האכילה. וקמ"ל ר' פפא דהבאת מאכל פשוט יותר להקרא הנאת מאכל, מדבר שבא לתקן מאכל.**
- (ג) **וכל דבר שאין עושיין בו אוכל נפש מקום שמשכירין כיוצא בהן אסור- כ' תוס' במגילה (ח). שיש לחלק בין כלים שהם עצמם משתמשים לאו"נ, לכלים שמשכירין כיוצא בהן, דבכלים שמשכירין כיוצא בהן, דוקא היכא שמשכירין אותן לשהו פרוטה, בכה"ג אסורים, דיכולים לקנות מאכלים בשו"פ זה, אבל בכלים שהם עצמם עושים מאכלים, בזה אי"צ שיהיו יכולים לעשות שו"פ של מאכלים. והק' הטורי אבן שם, למה, הרי אפי' אם משכירין לפחות מש"פ, הרי יכול לקנות פחות מש"פ של אוכל. אע"כ צ"ל, דאין דעתו של נודר על פחות מש"פ. אבל א"כ, גם בכלים העושים המאכלים עצמם, למה חל הנדר כלפי פחות מש"פ. ולכן פי' הטור"א דלא כתוס', דודאי דעת הנודר הוא אפי' על פחות מש"פ, וא"כ אפי' היכא דמשכירין בפחות מש"פ, אסור למודר ממנו מאכל. והביא ראי' לזה מהא דשאל בירושלמי (הובא בר"ן לקמן לה'), הנודר מן הככר מהו לחמם בו ידיו, והנאת חימום הרי אין בה ש"פ, ש"מ דהנאות אפי' בפחות מש"פ אסור, דדעת הנודר אפי' על פחות מש"פ. וע"ע ברש"ש כאן, דכ' להסתפק אם צריך להיות יכול לקנות כזית אוכל בשכירות זו, או דאולי השם "מאכל" שייך אף בפחות מכזית.**
- (ד) **ופורע את חובו- ע' במשנה למלך (מלוה ה', י"ד) דכ' לדון אם מה דאמרי' דפורע את חובו, היינו דוקא אחר, אבל המלוה עצמו אינו יכול למחול לו חובו אם הוא מודר הנאה מהלוה, או דלמא גם המלוה יכול למחול ללוה. וביאר, דאם הסברה הוא דיכול הלוה לומר שיש הרבה שהיו פורעים בשבילי, ולכן לא מהנית לי, א"כ אין חילוק בין אחר להמלוה. אבל אם פי' דאחר יכול לפרוע חובו הוא משום דאינו אלא גרמא בעלמא, דכיון דפרעו ממילא בטל החוב ואין המלוה יכול לתובעו עוד, אז י"ל דזהו רק כלפי אחר, אבל אצל המלוה עצמו אין שייך לומר דגרמא הוא. והביא ראי' לדין זה ממה דאי' במתני', מקום שנוטלין שכר תפול הנאה להקדש, ופי' הר"ן, אם אין מחזיר רוצה לקבל השכר, יתננו מודר להקדש, שאילו ה' מוחל לו מדיר נמצא מהנהו. וא"כ, נראה מדברי הר"ן דאם הוא עצמו מוחל לו חובו, נחשב להנאה ואסור [ולכאור' ה' נראה דגם יש להביא ראי' מהא דיכול לקדש אשה בהנאת מחילת מלוה, אלמא שיש הנאה במחילת מלוה דחשיב הנאה, עד כדי כך שיכול לקדש בה אשה, ויש לע' בזה].**
- (ה) **אלמא אברוחי ארי בעלמא הוא- פי' הר"ן, דזה קאי אשוקל לו שקלו ופורע לו חובו, דלהכי שרי משום דלאו מידי יהיב לי, אלא שמסלק המלוה מעליו. ותמה הרש"ש, הא זה כנגד גמ' מפורשת בכתובות (קח.), בשלמא שוקל את שקלו מצוה קעביד, וכי', אלמא דהגמ' ה' ס"ל דשפיר יש לפרש הא דשוקל את שקלו לכ"ע. וכ' דע"כ ס"ל להר"ן דמדלא נקט הגמ' כאן כלשון הגמ' שם, ע"כ מח' הסוגיות הוא.**

לימוד מסכת נדרים מוקדש על ידי משפחת מרמלשטיין

לזכות כל החיילים ולשמירה על עם ישראל

- (ו) **זו דברי חנן היא- דס"ל** דהמפרנס אשת חבירו הניח מעותיו על קרן הצבי, משום דלא חשיב מהני אלא מבריה ארי בעלמא. והק' הריטב"א (כתובות קח.), הא סכ"ס מהנהו, ולמה לא חשיב הנאה. ובתוס' שם תי' דאי"ז נחשב אלא הנאה ע"י גרמא, וכיון שכן אינו אסור במודר הנאה. והריטב"א כ' באו"א, דמה שיוורד לתוך שדה חבירו חייב, היינו משום דההנאה ניכר בהשדה, משא"כ כאן אין ההנאה ניכר כלל, ורק מנכסי ידי' באמת נהנה. וע"ע בתוס' שם שהביא מר"ת דביאר דכל הסוגיא מיירי בפורע מזונות אשתו דוקא, כיון דאינו חוב ברור כ"כ, דיכולה האשה לצמצם ולא יהי' הבעל חייב לה כלום. וכאן, כשהגמ' תי' זו דברי חנן היא, הכוונה הוא לומר דפורע חובו דמתני' היינו דיכול לפרנס אשתו (ולא כל חוב בעלמא), דאי"ז נחשב הנאה גמורה.
- (ז) **אבל נכסי בעל אבידה אסורין על מחזיר, לא קא מהדר לי', דקא מהני לי' פרוטה דר' יוסף-** הק' הקרן אורה (לד. ד"ה ובעיקר), הרי לא בא ההנאה מהמדיר להמודר, אלא הנאה זו מהמצוה היא, וכמו מי שמודר הנאה משופר, מותר לתקוע משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו, נימא דאסור משום דנהנה מפרוטה דר' יוסף, אע"כ משום דההנאה נחשב דבא מהמצוה, לא מהשופר, ומ"ש הכא, וע"ש מש"כ באריכות בסוגיין.
- (ח) **דקא מהני לי' פרוטה דר' יוסף- ע' בט"ז** (חו"מ רס"ו, סעי' ה') דהוכיח מכאן דהדין עוסק במצוה פטור מן המצוה הוא ג"כ על מצוות לא תעשה (עכ"פ בשב ואל תעשה), דהא במצות צדקה יש ג"כ לאו דהשמר לך פנ' יהי' דבר עם לבבך בליעל, ומ"מ פטור ממצות צדקה, וא"כ מוכח דיכול לפטור עצמו אפי' ממצות לא תעשה. וע' בקובץ שעורים (ב"ב, מ"ח), דכ' דשאני מצות צדקה דהלאו בא מכח חיוב המצוה, וכיון דפטור מהמצוה ממילא ליכא לאו. וע"ע באמרי בינה (או"ח י"ג, סוף ס"ק ג') שהביא קו' זו מהנחלת יעקב (מבעל הנתיבות), איך שייך לפטור החיוב צדקה ע"י מצות השבת אבידה. ותי' האמר"ב דכיון דבהשבת אבידה ג"כ יש לאו ועשה, א"כ שפיר יכול לפטור מצוה שיש בה לאו ועשה (ועוד תי' שם כהקו"ש). ונמצא ג' חלוקי דינים לג' תירוצים אלו, להט"ז לעולם יכול עשה לפטור לאו, להקו"ש הוא דין מיוחד בצדקה, וגם עשה גרידא יכול לפטור צדקה [ולמשל לדבריו מי שעסוק בקריאת שמע לא יהי' פטור ממצות צדקה], ולהאמר"ב כל מצוה שיש בה לאו ועשה יכול לפטור מצוה שיש בה לאו ועשה.
- (ט) **פרוטה דר' יוסף לא שכיח- כ' הר"ן**, דכיון דלא שכיח לא הוי בכלל איסור הנאה, אבל מ"מ כיון דאפשר דאתי ומתהני מינה, ש"ש הוא עליה וחייב בגניבה ואבידה. וע' בחתם סופר שכ' לבאר בשם הריטב"א דאף דלמעשה יש לו שום הנאה ולכן נחשב לשומר שכר, מ"מ אין דעת הנודר על הנאה רחוקה כזו, ולכן לא ה' בדעתו לאסור בשביל זה. וע"ע באבן האזל (גו"א י"ג, י') דכ' דלגבי האיסור מודר הנאה צריך להיות דוקא הנאת ממון, ולכן אמרי' דפרוטה דר' יוסף לא שכיח, דהיינו דלא שכיח שיהי' לו הנאת ממון. אבל מ"מ יש לו הנאה שפטור מכל המצוות, וע"י הנאה זו חשיב שומר שכר. ודייק מהנמוקי יוסף דחשיב ש"ש משום פרוטה דר"י גופא, ולכן אין שייך לחלק כנ"ל, ולכן ביאר דמה שש"ש הוא היינו משום דמיד יש לו הנאה שלא יהי' צריך ליתן פרוטה לעני אם יבא, אבל הנאה זו אינה הנאה של ממון ממש, ולכן אינה אסורה במודר הנאה.